
Михаило Петра Вукас

КРВАВИ ПУТ
BLODVEIEN
СФРЈ 1945. **3**

АКАДЕМСКА МИСАО
Београд 2017.

Михаило Петра Вукас
КРВАВИ ПУТ – 3

Рецензенти
Драган Огњановић
Марко Лопушина

Издавач
АКАДЕМСКА МИСАО
Бул. краља Александра 73, Београд

Графичка обрада и њрелом
Жељко Хрчек

Дизајн корица
Зорица Марковић, академски сликар

Штампа
Академска мисао, Београд

Тираж
300

ISBN 978-86-7466-684-5

НАПОМЕНА. Фотокопирање или умножавање на било који начин или поновно објављивање ове књиге – у целини или у деловима – није дозвољено без претходне изричите сагласности и писменог одобрења издавача.

Живим у завичају предака
Ту познајем и птице и шуме
Хронике читам између редака
Ту ме чак и ваздух разуме

Др Миодраг Игњатовић:
„Брод у оку; Изван завичаја“

„Србијо, мајко Србијо“

Ој Србијо, мила мати,
Увек ћу те тако звати
Мила земљо, мили доме
На срцу је слатко твоме.

Срећно живе тко у рају,
Где милине вечно трају
У теби ћу срећно тек
Проводити овај век

Лука Сарић*

*Лука Сарић је псеудоним. О њему нема информација. Претпоставља се да је аутор принц Михаило Обреновић. (Википедија)

Крвави пут – другог пута није било ни на северу ни на Јастрепцу

После петокњижја „Суза је из ока канула. Зашто?“ и „Судбине истине“ Михаило Вукас нас је обрадовао новом трилогијом „Крвави пут“. Кажем обрадовао, мада је тематски трилогија „Крвави пут“ једно од најмучнијих и најпотреснијих књижевних штива које сам имао прилике да читам. Писац је остао доследан себи и хемингвејски концизно, а опет са емотивношћу Станковића испричао нам је причу о судбини српског народа од 1941. до 1945. године.

Ако је у „Сузи...“ Вукас из једне за нашу књижевност нове перспективе испричао причу о својој генерацији и животу у дијаспори, у „Крвавом путу“ опет нам је на нов, непристрасан начин, без наслага било које идеологије испричао причу о српској младости и њеном прераном сазревању у Другом светском рату и о борби за слободу. У поимању света свеprisутно је српско патријархално традиционално схватања живота, слободе и чести. Отуд, иако су ове књиге о Другом светском рату – чини нам се да је о њему све испричано – оне ипак уносе пуно новина и доносе другачију перцепцију у односу на оно до сада виђено.

И само поднебље, тј. хронотоп романа је специфичан. Када су јунаци у Топлици и на свом Јастрепцу имамо у башларовском смислу рајске просторе среће, којима је еквивалент у другој књизи океан; док су казамати хтонски, паклени предели у којима је ђаво преузео власт. Топлица је посебна и у историјском смислу јер су се у њој и на Јастрепцу преплитала

1941. три ослободилачка покрета, док их је у остатку Србије било само два: Југословенска војска у отаџбини, Пећанчеви четници и партизани. Вредност романа је и у деидеологизацији комунистичке револуције. Најистакнутији партизански командант у трилогији, Хладни изговара следеће о проклетству српског братоубилаштва у Другом светском рату: *...„Тек каг је Тишо дошао у Ужице насџала заврзлама. И ја и Сџари нисмо хџели да се са њима завадимо. Нико у Тоџлици. Од џоџа сви невољу имали. Народ највише. Код нас сџиџли све неки неџознаџи џарџиски људи. Комесари кажу. Неке неџознаџе џарџиске џаве. Комесари. Заваџише нас.“*

У Топлици, често називаној српском Спартом, јер је дала отаџбини, Југовиће, Топлица Милана, Косанчић Ивана, Гвоздени пук и јунаке на обе стране у трагедији Другог рата, није се само гинуло, него се и волело и живело. Главни јунаци, младићи Драгиша и Милан у рату су прерано одрасли, заволели девојке и постали родитељи. Рат је њихову генерацију пресекао и убрзао у живљењу, јер ваљало је уграбити од живота колико год се може у сталном страху од метка или ножа. А Милан и Драгиша, Великопланци, планинци у свему су наликовали планини. Снажни, ћудљиви, непредвидиви – вукови са Јастрепца, са те змајовите планине у којој је у народној традицији обитавао Змај од Јастрепца.

Описи борби између покрета отпора (било партизана или четника) са окупаторима (Немцима и Бугарима) су лишени епског патоса и идеологизације, дати су једноставно, у тренутку, магновењу. У немачко-бугарске казамате доспевају заједно и комунисти и монархисти. Од нишког Црвеног крста до Сајмишта, па све до Бухенвалда и Ботна деле исту судбину – патњу, бол, глад и смрт. Не зна се где је потресније описана судбина логораша, да ли у нацистичким концентрационим логорима у Југославији или у Немачкој и Норвешкој. Зло је подједнако загосподарило и југом и севером Европе. Страхоте зверског уништавања људских живота на Сајмишту и у Ботну исприповедане у натуралистичком маниру са медицинским опсервацијама изазивају мучнину и шокирају читаоца. Ретке су у српској књижевности овакве странице, можда само још код Растка Петровића људско тело тако бива изложено разарању и уништењу од хладноће, глади и изнурености. Страдање интернираца из словенских земаља у хладноћи Норвешких планина и голгота српске

војске у отступању ка Албанији, само су различите стране истог романа страхоте и ужаса ништења људског бића пред исконским злом, оличеним у жељи за уништењем народа који се дрзнуо да брани своје иако је пред њим највећа, немачка сила. И када скроз утрнемо и следимо се од страха логорског живота следи успешно Драгишино бекство из заробљеништва уз помоћ норвешког покрета отпора. А онда, из пакла у рај – отварају се морска пространства са северним играма светлости. Драгиша сакривен на рибарском бродићу, као неми помоћник шведских рибара упознаје тежак и леп живот рибара и ћуди мора. Одједанпут, после стотинак страна најгоре патње, тескобе, логорске скучености пуца пред очима читаоца сва ширина мора и неба. Епизоде пријатељства рибара и китова, њиховог међусобног помагања просто су бајковите.

У трећој књизи, следи повратак главог јунака у нову Југославију. И овде аутор аутентично сведочи о једном времену, када је ОЗНА морала све да дозна. Када су се свуда проналазили, а ако их није било измишљали народни непријатељи и контрареволуционари. Иако је рат завршен, стрепња и страх нису напустили људска срца. Довољна је погрешна реч, нечије потказивање и да се слобода претвори у ропство.

Породица и ратни другови понови су на окупу. Срећа је неизмерна, а приповедач нам те тренутке поновног сусрета мајке и сина, девојке и момка, први сусрет детета и оца тако емотивно дочарава, да нам од те толике радости и среће очи заросе покојом сузом. И ту се огледа пишчева вештина приповедања, до те мере је успео да нас веже за своје књижевне јунаке да смо се просто поистоветили и сродили са њима. А шта више од овога један писац може?! И управо то, најтеже у интеракцији писца и читаоца успело је Михаилу Вукасу.

Трилогија „Крвави пут“ је заиста одлично трокњижје. На трагу претходних Вукасових књига а опет другачије. Трилогију одликује ширина литерарног захвата, богатство емоција, изврсна дескрипција, мисаоност. Вукас осећа и зна да литерарно дочара српску сељачку нарав, врлине и мане. „Крвави пут“ је сведочанство о славним али и страшним тренуцима српске историје и народног живота. Сага о борби, љубави и смрти у времену када ни на Северу ни на Југу (Јастрепцу) није било другог пута осим – крвавог пута.

Драган Огњановић

Рецензија дела *Крвави љуш*

Тротомни рукопис др Михаила Петра Вукаса је исписана као житије о Драгиши, Србину са Јастребца, човеку који је све ратове изгубио, али је све своје битке добио. Смештена у период од 1941. до 1945. године ова прича садржи сведочанства о животу једног младог сељака, који прелази крвави пут од Србије преко Немачке до Норвешке, где су нацисти имали радне логере, логоре смрти, кланице Словена, и натраг. Тај пут који је поплочан страдањима и српском крвљу, личи на искушеничко путовање младог Драгише, на коме сазрева и стасава у правог човека.

Време и догађаји у овом делу имају историјску потку, која је први пут разоткривена и исписана као истина о норвешким фашистима, убицама Руса, Пољака, Срба и других Словена, интернираца без статуса ратних заробљеника, али и истовременој безрезервној помоћи антифашиста, чланова Норвешког покрета отпора.

Ни сањао јунак овог дела, Драгиша са Јастребца, а из Топлице, није да ће у пет година свог живота морати толико пута да се дели у својој глави, да се бори против унутрашњих демона и спољних ђавола. У првом тому аутор описује време деоба, Други светски рат који је поцепео српску породицу и синове послао у две војске, под шајкаче са два знамења – кокардом и петокраком, у шуму препуну Бугара, Немаца, подељених и посвађаних Срба, али и медведа.

Драгиша се трудио да буде Србима брат по оружју, а не непријатељ, да се бори за слободу, а не за власт. Аутор га при-

казује као храброг, чак и суровог кад то треба, али и нежног човека, који у рату има срце за љубав. Уз њега су родитељи, драга Драгана, Милан, Хладни/Стари, пуковник, жандар и други земљаци са којима је избегавао да се закрви.

Заробљен од фашиста стигао је на Сајмиште, а одатле фургоном за стоку, пуном балеге и гована, у Матхаузен. На север Европе отеран је као најјефтинија радна снага СС поретка, као људско месо за мрцварење и убитачни рад на изградњи пута на планини Корг кроз камениту Норвешку. Србе са југа Европе у норвешким логорима дочекали су лед, студен и убице. Норвешки нацисти предвођени СС командантима третирали су их као марву за рад коју треба побити. Стрељали су их у групама од 15 до 65 и бацали у јаме са кречом.

Ово није ни Србија, ни Немачка, ваши чиновни и животи овде ништа не значе ! – говорили су нацисти.

Драгиша је попут осталих логораша био човек без имена, без статуса ратног заробљеника, без права да говори, и без права да умре када то пожели. О његовој смрти одлучивали су зликовци. Преживео је тифус, глад, туберкулозу, батинања, затварања. Пасо је шумске травчице и бобице. Гледао је како се људи пеку врелом чорбом из казана и убијају голим оловом у леђа и потиљак.

Ој Норвешко не треба ти кише, тебе Срби крвљу натопише!

Ова песма је спевана пошто је брат са мртвог тела свог брата скинуо крваву кошуљу и њом исписао црвени православни крст на каменом норвешком путу у дивљини. Норвежани и данас чувају од заборава овај симбол здруженог отпора Српских и Норвешких антифашиста.

Аутор описује интимна осећања, страх који су проживљавали интернирци, али и њихови чувари и целати, али и страх Драгишине породице за његову судбину у заробљеништву. Паралелним причама аутор повезује у једну целину Јастребац и Корг, село Плану и логор Боти. Те 1943. смрт је владала и Србијом и Норвешком. Само људи, какав је Луди Света, који режи као пас, а уједа као вук, могли су да преживе норвешку ледару. Драгиша се, када је то требало изродио на Лудог Свету из Србије, натерао немачке и норвешке фашисте да га се боје и побегао из логора.

Искористио је чињеницу да су и Норвежани и Швеђани, већином били антифашисти. Преживео је захваљујући ситним залагајима које је кришом добијао од куvara и чувара у логору и крупним ћутањем лекара и скривањем од убица. Постао је члан норвешког Покрета отпора, шведски азилант и рибар, штићеник Црвеног крста, живи сведок понашања норвешких чувара логора над Србима, али и добротина норвешких и шведских антифашиста.

Када је напoкoн 1945. године Драгиша са Јастрепца као интернирац стигао у Београд, уместо фашиста дочекали су га сурови инспектори Озне. Титовој политичкој полицији је сметало што црвени крст на његовој траци није црвена петокрака на његовом челу. Као заточеник Озне слушао је сведочанства о стрељању народа и бацању људи и жена у јаме са кречом.

Човек Драгиша, који је на врелом огњу Топлице усијан, на норвешком леду и камену окаљен, у Београду је понижен и посрамљен, али није сломљен. Смрти ге ја спасао друг Хладни, началник Озне за Јастребац и ципом као сужња одвео кући у Плану.

Чим су га видели родитељи и Драгана су схватили да Драгиша није више мали и млади сељак, већ зрео човек, на ког власт подозриво гледа. Локална милиција га је третирао као човека контрареволуције. Свој патриотизам грађен на традицији Гвозденог пука из Топлице, сељак Драгиша са Јастрепца је опет морао да доказује. Овој пута као борац у јединицама ЈА против шиптарских балиста, који су хтели Србију да му украду.

Роман "Крвави пут" Михаила Петра Вукаса је књига истине али и загонетна питалица. У њему смо суочени са причом да су туђинци покушавали да нам украду отаџбину и слободу, да нас побију до геноцида, а да истовремено сама Србија и њен народ нису били слободни изнутра. Колико су нас непријатељи уништавали, толико смо сами себи јаму копали. Драгиша, сељак са Јастрепца је то први схватио и кренуо у битку против наших унутрашњих демона.

Аутор нас вештим језиком српског народа води кроз крваву историју Јастребачкој краја и Топлице, чак до ледене Норвешке. На смрт и крв у Србији и Норвешкој одговара љубављу свог јунака. Драгиша љуби своју Драгану у чело увек када треба да донесе судбоносну одлуку. Увек када се суочава са смрћу и увек када жели да њу као своју драгану, освешта љубављу.

Његово срце је одговор на метак мржње и маљ смрти. Његов пољубац је лек за рану и крв. Драгишине битке које је изгубио као војник и борбе које је добио као човек, су део православног жртвовања за слободу и српску слогу.

Загонетка коју читалац ове драматичне, али топле саге о чојству и јунаштву сељака Драгише мора сам да реши, када склопи корице рукописа, гласи:

Да ли је Србија и данас изнутра слободна земља ?

Тротомни рукопис др Михаила Петра Вукаса исписан снажним мушким језиком, следи доследно мисао о борби зла и добра, о страдању и жртвовању, која је већ приказана у делима "Судбина истине" и "Хумке". За разлику од ових дела, која имају печат личне истине, роман "Крвави пут" је историјска драма једног народа, једне истине о норвешком злу, мало познате јавности. То делу даје снагу уметничке креације, која плени сву читалачку пажњу.

Београд

11. јануар 2017. године

Марко Лопушина, писац

Садржај

Не морате да тражите преноћиште. За вас смо обезбедили коначиште	5
Да се уз чашицу испричамо. Једно другом јаде олакшамо	7
И цео лист на рибу мирисао. А онај други... листић... на парфим.....	12
Само да Драгиша не лане... уме он то. Језик му пребрз	15
Није био са нама, значи био против нас	18
Хладни и Мали. Само им још фали Стари. Да их обојицу.....	21
Иш кокошко. Зар не видиш да је петао у авлију унишо.....	23
Лепо се обуци. У хаљину. И ја ћу. Рат је завршен	25
Пусти нади на вољу. Нада нас држи	28
Породицу смо ти ми, цигани, сачували	30
Са врата цикну труба. Прати је прво добош. Онда се укључи и бубањ	34
Ево јутрос, разоружао ме... тек онако... опасао мој пиштољ... и ником ништа.....	37
Међу децу ушао... као некад ... арамбаша... пиштољ у руци...	40
Ко'т покида са грла ђердане.....	43
Сретне ли мајке... сретног ли дана... и ноћи... сретни ли смо... ..	46
„Тага“	50
Вечерас се све свело на три квадрата и 3 секунде	53
Погледај шта те у кујни чека	55
Стано, нису ваши али су наши	58

Суза сама у кашику кану. Прогута је се чорбом.	
Горка колико може да буде	64
Толике усташе и домобране пустише из логора.	
Преобукли их па...	67
Ућути. Нисам те чуо. Нико те није чуо. Нико...	69
... одма ћу те са нову слику заменим...	
Маршала ћу да обесим..."	73
Посрећило ти се Цвето	75
Остави се јаловог посла. Није то за вас двојицу	78
Да их прекине би био неопростив грех	82
И само један метак. Други да имаш у резерви	84
... у право време права ствар	88
Ред је то комшиски	91
У њега не тече крв. Мама каже – испрали га целог.	
Сву му крв извадили. Усули му воду	97
Засад сам само чуо. Ја тебе. Сад ти мене да чујеш	102
И ожиљци боле, дете моје. А у њега све један до другог.....	105
Јастребац, планина, свој живот живи	107
Упамтио он такве. Добро упамтио. Ретко по добру	109
На дну торбице свећа. Права славска. Воштана.	113
СТИГОШЕ КОМЕСАРИ. ЗАВАДИШЕ НАС	115
Добар, али за шта?	118
А ти ко велиш – ајд' Алија да буде више војске.	121
Ко сте бре то ви? А ко смо ми? А ко су ти па ти балисти?.....	125
Уместо поговора	129

РЕЦЕНЗИЈЕ

Крвави пут – другог пута није било ни на северу ни на Јастрепцу.....	132
Рецензија дела <i>Крвави њуџи</i>	135

Издавач

Академска мисао

Приморска 21, Београд

Тел./факс: +381 11 3218 354

Марко Вујадиновић, дипл.ел.инж..
+381 63 30 10 75
marko.vujadinovic@akademska-misao.rs

Александар Рашковић, дипл.ел.инж..
+381 63 30 10 65
sasa.raskovic@akademska-misao.rs

www.akademska-misao.rs

office@akademska-misao.rs

СIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-31
821.163.41-94
821.163.41.09 Вукас М.

ВУКАС, Михаило П., 1939-
Крвави пут = Blodveien. 3, СФРЈ 1945. /
Михаило Петра Вукас. - Београд : Академска
мисао, 2017 (Београд : Академска мисао). - 139
стр. : илустр. ; 25 cm

Тираж 300. - Стр. 131-133: Крвави пут - другог
пута није било ни на северу ни на Јастрепцу /
Драган Огњановић. - Стр. 134-137: Рецензија
дела Крвави пут / Марко Лопушина.

ISBN 978-86-7466-684-5

а) Вукас, Михаило (1939-)
COBISS.SR-ID 235003404
